

1. Obiekt

POZOSTAŁOŚĆ KOŚCIOŁA FARNEGO pw św. MICHAŁA ARCHANIOLA

2. Czas powstania

II poł. XIII w. - 1856

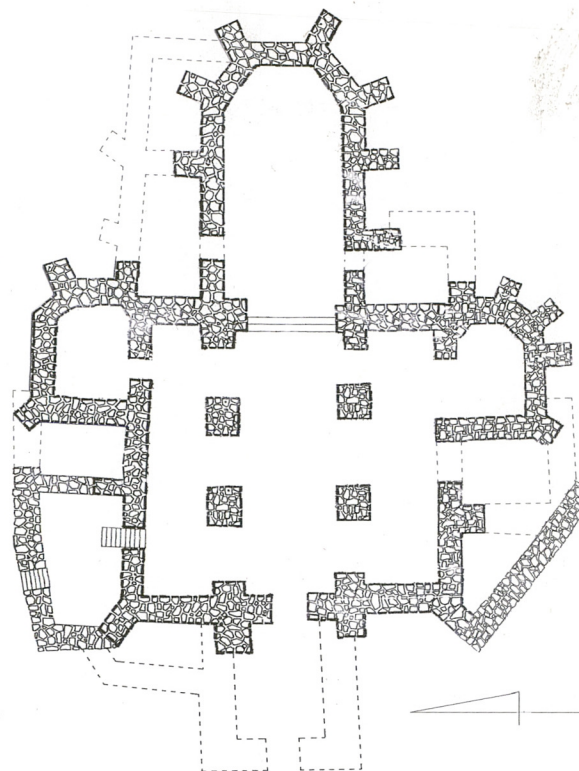
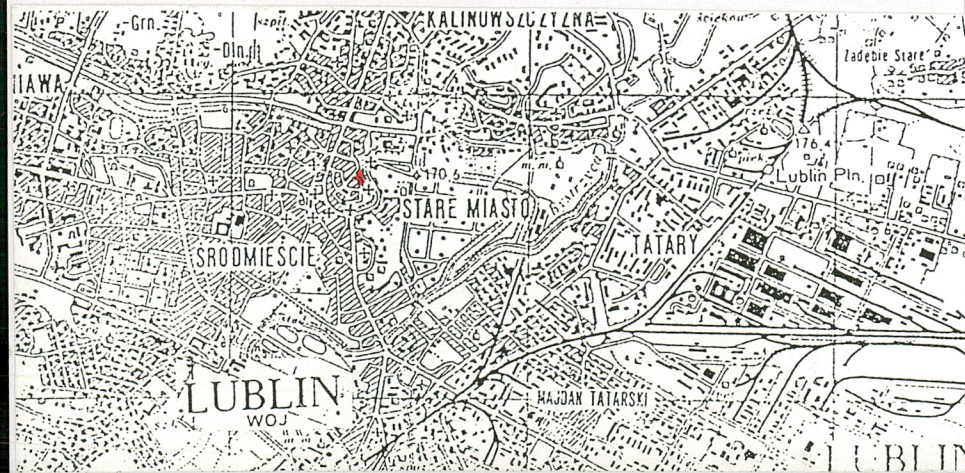
3. Miejscowość

LUBLIN

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

1. Widok ogólny ku płn. zach.

0 4 8 12 16 20 m skala 1:400

4. Adres Lublin Grodzka 7/Plac Po Farze
nr hip. -

nr dz. 75/1, 76/4, 76/3

5. Przynależność administracyjna

województwo lubelskie

powiat Lublin grodzki gmina Lublin miasto

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna przed 11 1999

województwo lubelskie

gmina Lublin miasto

8. Właściciel i jego adres

Gmina Lublin

9. Użytkownik i jego adres

Obiekt ogólnodostępny

10. Rejestr zabytków

Nr. A/273 data. 31. III. 1967

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Według miejscowej tradycji kościół pw. św. Michała Archaniola został ufundowany przez Leszka Czarnego w podzięce za zwycięstwo nad Jadźwingami, co koresponduje z wynikami badań archeologicznych, w których przyjęto datowanie powstania kościoła na II poł. XIII – I ćw. XIV w. W XV w. nastąpiło przedłużenie prezbiterium i nadbudowa wieży. W 1575 r. zniszczenia w wielkim pożarze miasta i odbudowa z nadaniem cech renesansu lubelskiego 1596 – 1610, po czym budowa kilku kaplic, z nich ostatnia zwana Ogrójcem zakończyła cykl rozbudowy bryły. Jeszcze tylko murowany babiniec powstał w pocz. XIX w. Już jednak w tym czasie kościół, a przede wszystkim bardzo wysoka wieża wykazywały posuwającą się rujnację. Pomimo tego fara w latach 1826 – 32 pełniła rolę katedry, po czym kościół praktycznie zamknięto, przenosząc nabożeństwa i paramenta do kościoła pojezuickiego. W latach 1830- 50-ych trwały starania u władz o remont zagrożonego kościoła. Ostatecznie w 1852 r. nastąpiła ekshumacja pochówków i rozbiórka murów trwająca do 1856 r.. Po czym dopiero w samym końcu XIX w. założono w to miejsce obarierowany skwer miejski. W latach 1936 – 39 ówczesny Konserwator Zabytków Woj. Lubelskiego Józef Dutkiewicz dokonał odsłonięcia fundamentów, które ze względów ideowo-politycznych zasypano w początku lat 1950-ych; o czym por. w punkcie 18.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacja, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja

Plac po Farze usytuowany jest w centrum Starego Miasta, otwarty ku wschodniej pierzei ul. Grodzkiej na środkowym odcinku jej przebiegu, sięgając po skraj wschodniej skarpy wzgórza staromiejskiego, do linii dawnych murów obronnych. Płn. pierzeję Placu wyznacza boczna elewacja d. plebani farnej- ob. Młodzieżowy Dom Kultury – ul. Grodzka 11. W płd. pierzei występuje zwarty ciąg kamienic – XIX w., wzdłuż których uliczka jezdna bez nazwy własnej, łącząca ul. Grodzką i Archidiakońską otwierającą się w płd.wsch. narożu Placu. ; obok zabytkowy budynek d. mansjonarii – ul. Archidiakońska 9 /rozbudowana w XV – XVIII w. baszta murów obronnych/ oraz d. Dom Emerytowanych Nauczycielek z 1913 r. – ul. Archidiakońska 7 – przenoszący wysokością omówioną, 1-piętrową zabudowę wokół Placu. U wylotu ul. Archidiakońskiej Plac posiada kulminację, z której łagodne spadki terenu we wszystkich kierunkach. Rozległość Placu pokrywa się z d. cmentarzem przykościelnym, wyjąwszy uliczkę i zabudowę po południowej stronie Placu, które wkroczyły w obszar cmentarza w XIX w. Fundamenty orientowanego kościoła św. Michała Archaniola zajmują nieomal całość Placu, oprócz uliczki wzdłuż jego płd.. pierzei.

Materiał i konstrukcja

Relikty kościoła przedstawiają się jako fundamenty wyciągnięte 0,8 – 1,35 m. powyżej obecnego poziomu Placu; wykonane z nieobrobionego kamienia wapniaka o przemurowanej współcześnie koronie i poddane zabiegom utwardzająco-konserwującym.; szer. murów magistralnych wynosi 1,0 m.

We wnętrzu kościoła położona współcześnie posadzka z płyt chodnikowych o układzie rombów – szachownicowym, w d. kaplicach posadzki klinkierowe założone na różnym poziomie, z kratkami spustowymi dla odprowadzania wód opadowych poza obręb reliktyw kościoła. Przed jego fasadą zarys czworobocznej wieży ułożony z płyt chodnikowych w układzie prostym, bez wyciągnięcia murów ponad poziom Placu. W otoczeniu fundamentów nawierzchnia Placu częściowo z kamieni polnych i z drobnej kostki kamiennej, wyjąwszy pas trawnika wzdłuż elewacji d. plebani – ul. Grodzka 11, we wschodniej pierzei Placu. Ponieważ, jak mówiono w sytuacji, poziom Placu posiada kulminację u wylotu ul. Archidiakońskiej – dlatego w tym miejscu relikty kościoła zabezpieczone są w linii łamanej murem oporowym żelbetowym, otynkowanym, wyciągniętym ponad poziom Placu, z zabezpieczeniem balustradą ze słupków żelaznych o rzadkim rozstawie. W murze zejścia schodkami betonowymi na poziom fundamentów kościoła. Tuż za prezbiterium kościoła, wzdłuż wschodniej skarpy wzgórza, na szerokość Placu został odkryty i wyeksponowany odcinek murów miejskich, wyprowadzony do wys. 1,35 m. ponad poziom terenu, wykonany z czerwonej cegły, stanowiący zabezpieczenie punktu widokowego w kierunku zamku. Obok, w płn. wsch. narożu Placu wyprowadzono do tejże wysokości odkryte badaniami archeol. pozostałości basztki i bramki prowadzącej na cmentarz, wykonane z kamienia wapniaka jak fundamenty kościoła.

c. d. na wkleśce

14 Kubatura

-

15. Powierzchnia użytkowa

880m²

16. Przeznaczenie pierwotne

kultowe

17. Użytkowanie obecne

turystyczne

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

Odsłonięte przez Dutkiewicza fundamenty zostały na polecenie władz zasypane w początku lat 1950-ych, a na środku powstałego placu wzniesiona została fontanna. W pocz. lat 1970-ych w ramach rewaloryzacji Starego Miasta powrócono do idei eksponowania reliktyw najstarszej murowanej świątyni na Lubelszczyźnie, odsłaniając je i przeprowadzając etapami badania archeologiczne, które dały podstawy do rewaloryzacyjnego projektu zagospodarowania Placu po Farze autorstwa arch. Jacka Cieplińskiego z 1982. Po zabezpieczeniu odsłoniętych murów i kolejnych pracach wykonawczych i badawczych / w tym odsłonięcie w 2002 r. partii murów obronnych na samym skraju skarpy wzgórza staromiejskiego /dokonano ostatecznej korekty i według niej w 2005 r. dokończenia realizacji projektu .

19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie, instalacje)

Stan odsłoniętych murów fundamentowych z kamienia wapniaka dobry, po przemurowaniu korony i zabezpieczeniach; stan posadzek wykonanych w obrębie wnętrza kościoła dobry..

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Fundamenty fary wymagają czujnej konserwacji bieżącej metodami konserwacji kamienia w obiektach zabytkowych.

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

Dobrowolska – Piondło, Dokum. hist. Placu po Farze mps PKZ O/Lublin
1977, sygn

J.Teodorowicz- Czerepińska, Dokum. hist. Placu po Farze mps PKZ
O/Lublin 1984, sygn.117

E.Mitrus, Sprawozdanie z badan archeol. Placu po Farze (etap IV) mps
2002, sygn.16663

23. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

25. Opracował

tekst *Jadwiga Czerepińska 09.2007*

plany, rysunki *Jadwiga Czerepińska 09.2007*

zdjęcia fotogr. *Jadwiga Czerepińska 09.2007*

miejsce przechowywania negatywów *WUOZ Lublin*

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska
wypełniających)

27. Załączniki

Wkładka nr 1, 2, 3

1. Miejscowość	Lublin	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Lublin	POZOSTAŁOŚCI KOŚCIOŁA FARNEGO	cdn. p. 13 fotografie
3. Województwo	lubelskie		

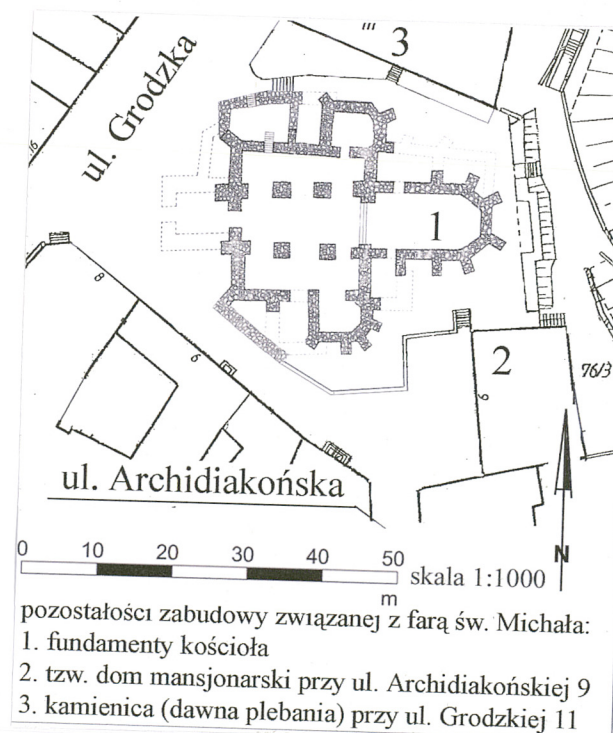
c. d. pkt 13

Rzut kościoła

Korpus nawowy kościoła założony jest na kwadracie, podzielony czterema krzyżowymi filarami na trzy nawy, oskarpowany, w tym skarpy narożne ustawione ukośnie. Prezbiterium założone na szerokość nawy środkowej, wydłużone, zamknięte poligonalnie, oskarpowane. W obręb nawy głównej wciągnięta była czworoboczna wieża, toteż zarys fundamentów na rzucie kwadratu poprzedzający nawę należy do babińca. W uskoku pomiędzy nawą a prezbiterium od północy wbudowana była prostokątna, /dwuprzęsłowa/ zakrystia nie występująca poza obrys kościoła; od południa jednoprzęsłowy skarbczyk, lub druga zakrystia. Od zewn. do ścian bocznych nawy przylegają: od północy fundamenty dwóch czworobocznych kaplic, z wbudowanym pomiędzy nimi przedsionkiem z wejściem do kościoła od strony plebanii; od pld. zach. rzut kaplicy założonej na trójkącie oraz od pld.wsch. kaplicy zakończonej poligonalnie, oskarpowanej. Z uwagi na warunki terenowe i przyleganie do ukośnych skarp kościoła kaplice – szczególnie północne – posiadają duże nieregularności w rzutach

2. Widok ogólny ku pld. zach.

Czerepińska 09. 2007 r. *Propp*
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: WUOZ w Lublinie

3. Widok ku wylotowi ul. Archidiakońskiej

4. Fragment fundamentów kościoła